

Thyboden – en genbrugsbutik i Snedsted

af Christina Gjørup Madsbøll

Thyboden i Snedsted er én af de ældste genbrugsbutikker i Thy. I denne artikel præsenteres Thybodens historie, og det behandles, hvilken betydning Thyboden har haft for Snedsted. Artiklen er skrevet på baggrund af en undersøgelse udført af Museum Thy i sommeren 2019.

Danmarks første velgørende genbrugsforretning blev åbnet i Århus i 1972 af ægteparret Ruth og Herluf Andersen. Herluf var præst i Christians Kirken i Århus, og havde forinden været på en studietur til England. I England fik parret lært nye salmer til kirkens rytmiske gudstjenester, men Herluf og Ruth blev også præsenteret for den britiske NGO Oxfam, der åbnede sin første genbrugsforretning i England i 1948. I Danmark kendte man i 1970'erne allerede lidt til velgø-

rende klunsere, eksempelvis Abbé Pierre, der blev etableret i Aalborg i 1969. Men Abbé Pierre holdt loppemarkeder og havde ikke deciderede butikker.

Inspireret af de engelske genbrugsbutikker påbegyndte Herluf og Ruth kort efter deres hjemkomst arbejdet med at etablere en genbrugsbutik for Folkekirkens Nødhjælp. Butikken kom til at ligge i Gl. Munkegade i Århus, og her ligger den stadigvæk. Inden længe bredte idéen om genbrugsbutikker sig

Thyboden åbnede på Hovedgaden i Snedsted i 1980 og var én af de første genbrugsbutikker i Thy. Billedet her er taget, da Danmarks Radio kom forbi Thyboden for at lave et TV-indslag, der satte skub i debatten omkring moms og genbrugsbutikker.

hurtigt hos andre nødhjælpsorganisationer, og genbrugsforretninger begyndte nu at skyde op i hele landet, også i Thy.

Inden de velgørende genbrugsbutikker og klunsere kom til, har man selvfølgelig også handlet med brugte varer. Man har byttet og solgt varer hos hinanden, man har sat sine værdier til salg hos pantelåneren, og rundt omkring har der været et utal af marskandisere, der har solgt møbler, køkkentøj og lignende. Men de velgørende genbrugsbutikker skrev sig altså først ind i historien i 1972.

THYBODEN I SNEDSTED

Genbrugsbutikken Thyboden i Snedsted åbnede i 1980 og var én af de første velgørende genbrugsbutikker i Thy. Initiativtageren var Else Hansen, der sammen med sin mand Bent og deres to små sønner var flyttet til Snedsted for at drive byens lægepraksis.

Else Hansen var initiativtager til Thyboden i Snedsted. Her ses hun sammen med præsten Herluf Andersen, der sammen med sin kone Ruth i mange år stod for Folkekirkens Nødhjælps genbrugsbutikker.

Bent som læge, Else som sekretær. En aften, da Else sad hjemme i stuen og så TV Avisen, var der et indslag om hungersnød i Afrika. Journalisten bad en lokal mand om at løfte op i skjorten – indenunder var der ikke andet end skind og ben. Else blev meget rørt over TV-klippet og mandens situation og bestemte sig for, at hun måtte gøre noget. Inspireret af et andet TV-indslag om to kvinder, der sammen havde startet en genbrugsforretning op i Vejle, besluttede Else sig for, at hun også ville åbne en genbrugsbutik.

I mellemtiden havde Grethe Pedersen, der havde garnbutik på Hovedgaden i Snedsted, besluttet sig for at lukke sin forretning. Garnbutikken lå i et hus, der var ejet af en ældre dame, Stinne Jensen, som selv boede i lejligheden ved siden af. En dag kort efter TV-indslaget fra Afrika havde Stinne tid i klinikken hos Else og Bent. Else og Stinne faldt i snak i venteværelset, og Stinne, som godt kunne lide, at der var liv i hendes hus, fortalte, at hun var bekymret for, om nogen mon havde lyst til at åbne en ny butik i hendes lokaler. Der gik ikke mange sekunder, før Else lyste op: »Ved du hvad, jeg tror der skal være genbrugsbutik for Folkekirkens Nødhjælp i dine lokaler!« Stinne var straks med på idéen og ville ikke have noget særligt i husleje.

Else fik hurtigt samlet en gruppe lokale kvinder, der også syntes, at en genbrugsbutik i Snedsted ville være en god idé. For at komme i gang ringede gruppen til fornævnte Herluf og Ruth Andersen fra Folkekirkens Nødhjælp i Århus. Herluf var mildest talt skeptisk overfor at åbne en genbrugsbutik i en lille by som Snedsted og foreslog i stedet, at de kunne åbne en butik i Thisted. Men kvinderne insisterede på, at butikken skulle ligge i Snedsted, og Herluf og Ruth endte derfor med at køre op til damerne i Thy for at hjælpe med at åbne butikken.

SINDRIGHEDEN, FÆLLESSKABET OG MOMSEN

Starten blev svær. Genbrug var ikke på mode, og lokale folks udsagn som »folk vil da ikke gå i hinandens tøj« gjorde det ikke bedre. De kunder, der trods alt handlede i butikken i begyndelsen, var nærmest lidt flove over det og så sig ifølge Else Hansen over skulderen, inden de gik op ad trapperne til Thyboden.

Thyboden holdt i mange år loppemarkeder. Man startede i Snedsteds FDF-hus, men rykkede senere hen på skolen, da der kunne være flere mennesker her. Mange husker loppemarkederne som et rigtigt tilløbsstykke i Snedsted.

For at få flere folk i butikken fandt kvinderne på »Novemberlotteriet«. Et lotteri med lodsedler og hjemmelavede ting, som Thybodens kvinder selv havde fremstillet. Nu begyndte folk at strømme til butikken; faktisk kom der så mange, at man stod over for at ramme et salg på mere end 10.000 kr., hvilket i 1980 var grænsen for, hvornår der skulle betales moms.

Kvinderne syntes ikke, det gav mening, at velgørende genbrugsbutikker skulle betale moms, og de tog derfor affære. De skrev læserbreve, kontaktede det lokale folketingsmedlem Svend Heiselberg og tilmed Danmarks Radio. Sidstnævnte kom forbi og lavede et TV-indslag om Thyboden og problematikken omkring moms. Indslaget skabte megen debat i samfundet om, hvem der skulle betale moms og hvem der skulle fritages. Alligevel blev de velgørende genbrugsbutikker først momsfritaget med den nye momslov i 1994.

Igen gennem årene har Thyboden fundet på flere alternative måder at få gang i salget på. Blandt andet begyndte man at arrangere loppemarkeder med man-

nequinopvisninger, kagebord og salg af brugte ting og sager. Alt sammen betød, at man ved loppemarkederne årligt tjente mindst 20.000 kr. til nødhjælp. Loppemarkedet blev de første år arrangeret i FDF-huset, men flyttede senere hen på skolen, da der var mere plads her.

Thyboden og den kirkelige organisation FDF havde i de første år en tæt forbindelse. Blandt andet afsluttede man ifølge Else Hansen alle Thybodens møder på »FDF-manér«, hvilket vil sige, at man bad fadervor sammen. Tore Littmarcks kristne fællessang fra 1972, »Del Med Andre«, blev ligeledes sunget på Thybodens møder i de første mange år. Fællesskabet i Thybodens første år beskrives som stærkt. Man holdt møder hos hinanden, sendte blomster på fødselsdage og ved sygdom, og på mærkedage i butikken kunne man også finde på at smede en lejlighedssang sammen.

I dag gør man stadig noget ud af at have et godt fællesskab imellem butikkens frivillige; de religiøse indslag praktiseres dog ikke længere.

THYBODEN BLIVER HUSEJERE

1994 blev året, hvor Thyboden købte det hus, hvor man indtil nu havde siddet til leje. Stinne, der ejede huset, var blevet gammel og skulle på plejehjem, og børnene besluttede sig for at sælge.

For at finde ud af, hvad Thyboden nu skulle gøre, greb Else igen telefonen og ringede til Ruth og Herluf Andersen, som hun i årenes løb havde bibeholdt kontakten med. Herluf mente, at man bare skulle gå i banken og låne pengene, men det turde de frivillige ikke.

I stedet besluttede de sig for at starte en indsamling med det formål at købe huset selv. Else lavede en slags »indsamlings-barometer«, som hun satte i vinduet. For hver gang, der blev doneret penge til køb af huset, steg barometret lidt. Til slut var de oppe på 100.000 kr., og Thyboden kunne købe huset. Nu blev lokalerne lagt sammen med Stinnes lejlighed, og butikken blev derfor meget større.

Pengene til at købe huset kom fra lokale virksomheder og fra privatpersoner, hvilket vidner om en god lokal opbakning til Thyboden. Butikken fik i disse år også store private enkeltdonationer, blandt andet fra en ældre herre i Hurup, der donerede et meget stort beløb til nødhjælp, da han solgte sit hus og skulle på plejehjem. Også en lokal mand donerede et stort beløb, men her skulle pengene komme butikken til gode og bruges på at istandsætte lokalerne.

Da Else Hansen stoppede som leder af Thyboden efter 20 år, var genbrugsbutikken veletableret med mange frivillige. Ruth og Herluf Andersen var, næsten indtil Herlufs død, begge meget aktive i Folkekirkens Nødhjælp. Hver måned skrev de nyhedsbreve rundt til Folkekirkens Nødhjælps forretninger og holdt på denne måde en tæt kontakt med genbrugsforretningerne. De rejste også jævnligt rundt i hele landet med deres lysbilleder fra nødhjælpsarbejdet.

DEN NYE THYBOD

I 2019 blev det fra Thisted kommune besluttet at etablere flere parkeringspladser i Snedsted. Derfor skulle den række af huse, som Thyboden var en del af, eksproprieres og væltes, og Thyboden måtte finde nye lokaler.

Imidlertid var anpartsselskabet Snedsted Byudvikling blevet stiftet i 2017. Anpartshaverne består overvejende af Snedsted-borgere og lokale erhvervsdrivende, der ved oprettelsen købte anparter for 1000 kr. stykket med det formål at forskønne Snedsted, blandt andet ved at opkøbe nogle af de bygninger, som i de senere år er kommet til at stå tomme. For at få mere liv i byen købte Byudviklingsgruppen byens gamle brugs, der havde stået tom siden julen 2012. Det kom herefter i stand, at Thyboden kunne blive lejere i disse bygninger. Lokalerne lå godt og passede godt i størrelsen, da man efterhånden var ved at løbe tør for plads i den gamle butik.

Thybodens frivillige stod for nedpakningen og flytningen af butikkens inventar, og Folkekirkens Nødhjælp sendte konsulenter fra hovedorganisationen,

Thyboden flyttede i 2019 ind i de lokaler, som indtil julen 2012 havde huset Snedsteds Dagli' Brugs. På muren bagved containeren ses byudviklingsgruppens banner med teksten »Her åbner ny butik d. 31. oktober 2019« samt en opfordring til at donere penge til byudviklingsgruppens initiativ om at købe den gamle brugs.

Selv om Thybodens frivillige er glade for den nye og moderne butik, valgte man at tage lidt med sig fra de gamle omgivelser. Blandt andet blev dørene fra det gamle hus nu brugt som døre ind til de nye prøverum. Et nostalgisk islæt i de nye rammer.

der skulle hjælpe til med at indrette den nye butik samt være projektledere for flytningen. Den 31. oktober kunne Thyboden endelig åbne i de nye lokaler. Ved åbningen stod der mange forventningsfulde kunder uden for butikken og ventede på at komme ind. Der blev holdt taler, snoren blev klippet, og Snedsted Garden kom forbi og spillede for at fejre hele byens genbrugsbutik.

THYBODENS BETYDNING FOR SNEDSTED

De frivilligt drevne, velgørende genbrugsbutikker er et forholdsvis nyt fænomen i bybilledet, da den første af slagsen som nævnt først åbnede i Danmark i 1972. Blandt andet derfor er de også interessante i et by- og erhvervshistorisk perspektiv. I Snedsted er der på bare 40 år, fra 1980 til 2020, sket en tilbagegang fra ca. 41 butikker (inkl. biograf, hotel, og tankstationer) til, at der i 2019 fandtes 11 forretninger i byen. Thyboden er én af de forretninger, der har holdt stand.

Tilbagegangen er langtfra usædvanlig for stationsbyer og mindre byer i det hele taget, hvor antallet af forretninger i de senere år er faldet markant. Det er en bred vifte af forretninger, der er lukket. Lige fra kiosker til slagtere. Lukningerne har flere årsager, men nogle af grundene er større udvalg i supermarkederne, indførelsen af en markant ændret lukkelov i 2008 og det faktum, at folk er blevet mere mobile og ofte arbejder og handler i en anden by, end hvor de har adresse. Vores indkøbsmønstre har altså ændret sig. Hertil kommer, at der førhen ofte lå flere af samme slags forretning i den enkle by; den samme lille by kunne førhen godt rumme både 2 bagere og 3 frisører. Den tid er også ved at være forbi.

Selv om enkelte genbrugsbutikker bygger store nye haller, så ser man i dag ofte genbrugsforretninger i butikslokaler, der før husede brugsforeninger, malerforretninger eller selskabslokaler. Samme fortælling gør sig gældende med Thyboden, der som beskrevet

først etablerede sig i en lukket garnforretning for 39 år senere at flytte over i byens nedlagte brugs.

Thyboden har i alle årene været drevet af frivillig, ulønnet arbejdskraft. Langt de fleste i frivilligruppen er lokale, men enkelte kommer også udefra. De fleste er »gamle« Snedsted folk, men der er også frivillige fra oplandet og »nydanske« snedstedborgere i gruppen. Mange af Thybodens frivillige er kommet til, efter at de er gået på pension, men flere er også blevet involveret i butikken i forbindelse med, at de er blevet alene efter en ægtefælles død. De fleste af butikkens frivillige har igennem tiden været kvinder, men i forbindelse med butikkens flytning blev der etableret en »mandegruppe«, som både hjælper i butikken, men også tilkaldes, når der er brug for praktisk hjælp.

Det er betydningsfuldt for Thybodens frivillige, at de er med til at samle penge sammen til nødhjælp; det er vigtige penge, og man er stolte af at bidrage til at hjælpe verdens fattigste. Men motivationen for at være frivillig ligger for de flestes vedkommende et andet sted. Fællesskabsfølelsen, det at udfylde en funktion og at arbejde med andre om en fælles sag står for de fleste som de vigtigste grunde til, at de er blevet frivillige i Thyboden. Flere af de frivillige kalder Thyboden for »vores butik«. Spørger man ind til,

hvordan udsagnet skal forstås, får man at vide at Thyboden er de *frivilliges* butik, men at den også er hele *Snedsteds* butik.

Thyboden kan i år fejre sit 40 års jubilæum. Igen- nem årene er der blevet sendt vigtige penge til nød- hjælp, men det står også klart, at Thyboden har en vigtig funktion i byen Snedsted. Det betyder noget for sammenhængskraften i stationsbyen, at der bliver holdt gang i butikslivet, og at der ikke er for mange tomme butikslokaler. Det kan blandt andet ske ved hjælp af et initiativ som byudviklingsgruppen.

De frivilliges arbejde og fællesskab udgør også et betydningsfuldt socialt netværk i Snedsted. I Thybo- den har man både taget sig af hinanden og af sin by, og folk fra forskellige dele af samfundet har arbej- det sammen for en fælles sag. På denne måde spiller de frivilligt drevne genbrugsbutikker også en vigtig rolle, når det kommer til udvikling helt lokalt.

Christina Madsbøll

Født 1987. Historiker og antropolog ved Museum Thy.

Litteratur

- Fink, Jørgen: *Butik og værksted: Erhvervslivet i stationsbyerne 1840-1940*. Selskabet for Stationsbyforskning, Viborg 1992.
- Groth, N. B., & Fertner, C. (red.): *Stationsbyer i dag*. Real- dania, 2013.
- Olsen, Jesper: »Danmarks første genbrugsbutik.« <https://www.noedhjælp.dk/historier/ruth-og-herluf-skabte-danmarks-foerste-genbrugsbutik>
- Stilling, Niels Peter: *De nye byer. Stationsbyernes befolknings- forhold og funktion 1840-1940*. Selskabet for Stationsby- forskning, Viborg 1987.

Kilder

- Interviews foretaget med nuværende og tidligere frivillige i Thyboden, foretaget fra maj-december 2019.
- Thybodens egne scrapbøger, 1980-2001.